

Tadeusz Dubicki, Andrzej Suchcitz, *Oficerowie wywiadu WP i PSZ w latach 1939–1945. Słownik biograficzny*, tom I, Warszawa: Wydawnictwo Biblioteka „Niepodległości” 2009, ss. 365; tom II, Warszawa: Wydawnictwo LTW 2011, ss. 382.

Słowniki biograficzne odnoszące się do historii, w ocenie ich wydawców jak i odbiorców, należą zazwyczaj do komercyjnych wydawnictw. Rzadko zdarza się, aby spełniały one kryteria naukowe, a tym bardziej oparte były na materiałach archiwalnych i dopełniały nieznaną bądź fragmentarycznie znaną wiedzę historyczną. A takim wydawnictwem jest słownik biograficzny oficerów wywiadu Wojska Polskiego i Polskich Sił Zbrojnych na Zachodzie z lat 1939–1945 autorstwa dwóch znanych badaczy historii wojskowości Tadeusza Dubickiego z Łodzi i Andrzeja Suchcitz z Londynu. Jakkolwiek problematyka funkcjonowania polskiego wywiadu w latach 1918–1945, po upadku systemu komunistycznego i likwidacji cenzury w 1990 roku, została otwarta dla historyków-badaczy, czego dowodem jest coraz większa liczba bardzo pożytecznych publikacji naukowych, to jednak brakowało wydawnictwa ukazującego sylwetki ludzi tworzących tę jakże ważną strukturę państwa, dbającą o jego bezpieczeństwo i skuteczność działań politycznych. Ze względów oczywistych nie była to jawna struktura, tym bardziej dotyczyło to ludzi, którzy ją tworzyli, pracując na rzecz niepodległości państwa w nieustannym zagrożeniu. Nietrudno się domyśleć, że oficerowie wywiadu polskiego (Oddziału II Sztabu Generalnego/Głównego WP) rekrutowali się z potencjalnie najlepszych wojskowych, najbardziej wykształconych, znających języki obce, legitymujących się odpowiednią postawą moralną i narodową, obyciem towarzyskim i społecznym, dobrze znający realia krajowe i międzynarodowe. Analizując sylwetki przedwojennych i wojennych (z lat 1939–1945) oficerów wywiadu, trudno oprzeć się wrażeniu, że stanowili oni swoistą elitę, która szczególnie w warunkach wojny i okupacji, a później rzeczywistości komunistycznej, w przypadku dekonspiracji, poddana była surowym represjom. Toteż po zakończeniu wojny niewielu z nich powróciło do pojałtańskiej Polski. Zdecydowana większość wybrała emigrację. Zdawali sobie bowiem sprawę, że ich kartoteki, pilnie strzeżone w okresie międzywojennym, w 1939 roku wpadły w ręce wywiadu niemieckiego, a w 1945 roku przechwycone zostały przez służby sowieckie.

Autorzy w dwóch tomach *Słownika* zawarli 141 biogramów oficerów polskiego wywiadu (tom I – 72 biogramy; tom II – 69 biogramów). Ich struktura uwzględnia nie tylko podstawowe dane (nazwisko, imiona, data i miejsce urodzenia, stopnie i awanse wojskowe), ale także kolejne szczeble edukacji, zaangażowanie w działalność konspiracyjną, polityczną, paramilitarną, samokształceniową, przebieg służby wojskowej, charakterystykę aktywności nie tylko z okresu dwudziestolecia międzywojennego i lat II wojny światowej, ale w wielu przypadkach sięga ona lat I wojny światowej, a nawet wcześniej. Każdy biogram w sposób szczególnie omawia kwestie służby wywiadowczej, wykraczającej w kilku przypadkach poza 1945 rok. Autorom udało się w dużej mierze ustalić również powojenne losy oficerów polskiego wywiadu, którzy osiedlili się na ogół w Wielkiej Brytanii, a także w Ameryce Północnej i Południowej. Wiele biogramów posiada luki, których autorzy, z przyczyn obiektywnych, nie mogli dopełnić z powodu braku informacji. Stąd słuszna ich prośba do czytelników, a przede wszystkim rodzin oficerów wywiadu, o uzupełnianie sylwetek biograficznych. Nie będzie to łatwe zadanie, ale też nie jest niemożliwe, przynajmniej częściowo. Pamiętać należy bowiem, że większość przedstawionych oficerów wywiadu reprezentowało pokolenie urodzone w latach 90. XIX wieku.

Z podziwem należy patrzeć na ogromną i czasochłonną pracę autorów, którzy na podstawie licznych krajowych i zagranicznych źródeł archiwalnych oraz dotychczasowej literatury przedmiotu podjęli się zadania przedstawienia sylwetek oficerów polskiego wywiadu. Przed 1990

rokiem nie było to możliwe. A teraz dzięki stosunkowo łatwemu dostępowi do warszawskich archiwów, głównie wojskowych, i współpracy z historykami „polskiego Londynu” upubliczniono ten, jakże ważny, fragment naszej najnowszej historii, który – wydawało się – był tylko marzeniem. Ze wzruszeniem czyta się biogramy oficerów polskiej „dwójki” i ich dokonania. Ale także podziw budzi baza archiwalna, do której dotarli autorzy biogramów. Wykorzystali oni bowiem źródła archiwalne przechowywane w Centralnym Archiwum Wojskowym (CAW), Archiwum Akt Nowych (AAN), Rosyjskim Gosudarstwiennym Wojennym Archiwie w Moskwie, Instytucie Pamięci Narodowej, Instytucie Polskim i Muzeum im. Gen. Sikorskiego w Londynie, Studium Polski Podziemnej w Londynie, Instytucie Józefa Piłsudskiego w Londynie oraz Archiwum B. Jeżewskiego przechowywane w Bibliotece POSK w Londynie. Zaczerpnięte z archiwaliów informacje dopełnione zostały kwerendą „Roczników Oficerskich”, „Dziennikami Personalnymi Ministerstwa Spraw Wojskowych” z lat 1919–1939, „Dziennikami Personalnymi Naczelnego Wodza/Ministerstwa Spraw Wojskowych/Ministerstwa Obrony Narodowej” z lat 1939–1947 oraz obszerną literaturą przedmiotu, wykazaną w każdym z tomów. To na razie 2-tomowe dzieło, bowiem autorzy zapowiadają kolejne tomy, stanowi dla historyków ważne podsumowanie dotychczasowego stanu badań nad dziejami polskiego wywiadu II Rzeczypospolitej.

Podziękowania należą się autorom także za formę prezentacji poszczególnych sylwetek oficerów polskiego wywiadu. Wydaje się, że w najdrobniejszych możliwych szczegółach, niekiedy z wykorzystaniem cytatów i opinii innych, przedstawili biogramy swych bohaterów, po każdym z nich podali zaś wykaz źródeł i literatury, na podstawie którego dany biogram został napisany. Zaświadcza to nie tylko o przemyślanej koncepcji opracowania, lecz również o dobrym warsztacie naukowym. Nie zapomniano także o fotografiach poszczególnych oficerów wywiadu. W większości przypadków pokazano czytelnikowi służbowe zdjęcie w oficerskim mundurze.

W oczekiwaniu na dalsze tomy a zarazem kolejne sylwetki oficerów polskiej „dwójki” należą się autorom słowa uznania. Nie tylko za szlachetny pomysł wydawniczy, ale również za naukową prezentację. To bardzo pouczające i wartościowe opracowanie.

Jan Draus